

ark ^{6/}2018

ARKKITEHTI | FINNISH ARCHITECTURAL REVIEW

DIGITAALISUUS
DIGITAL
UU AA 6

Artikkeli

Chatteja, botteja ja hohtodiodeja

Kaisa Karvinen

Kaupunkitila on täynnä pieniä tietokoneita. Teknologian kehitys saa pohtimaan, mitä julkisella tilalla tänä päivänä tarkoitetaan.

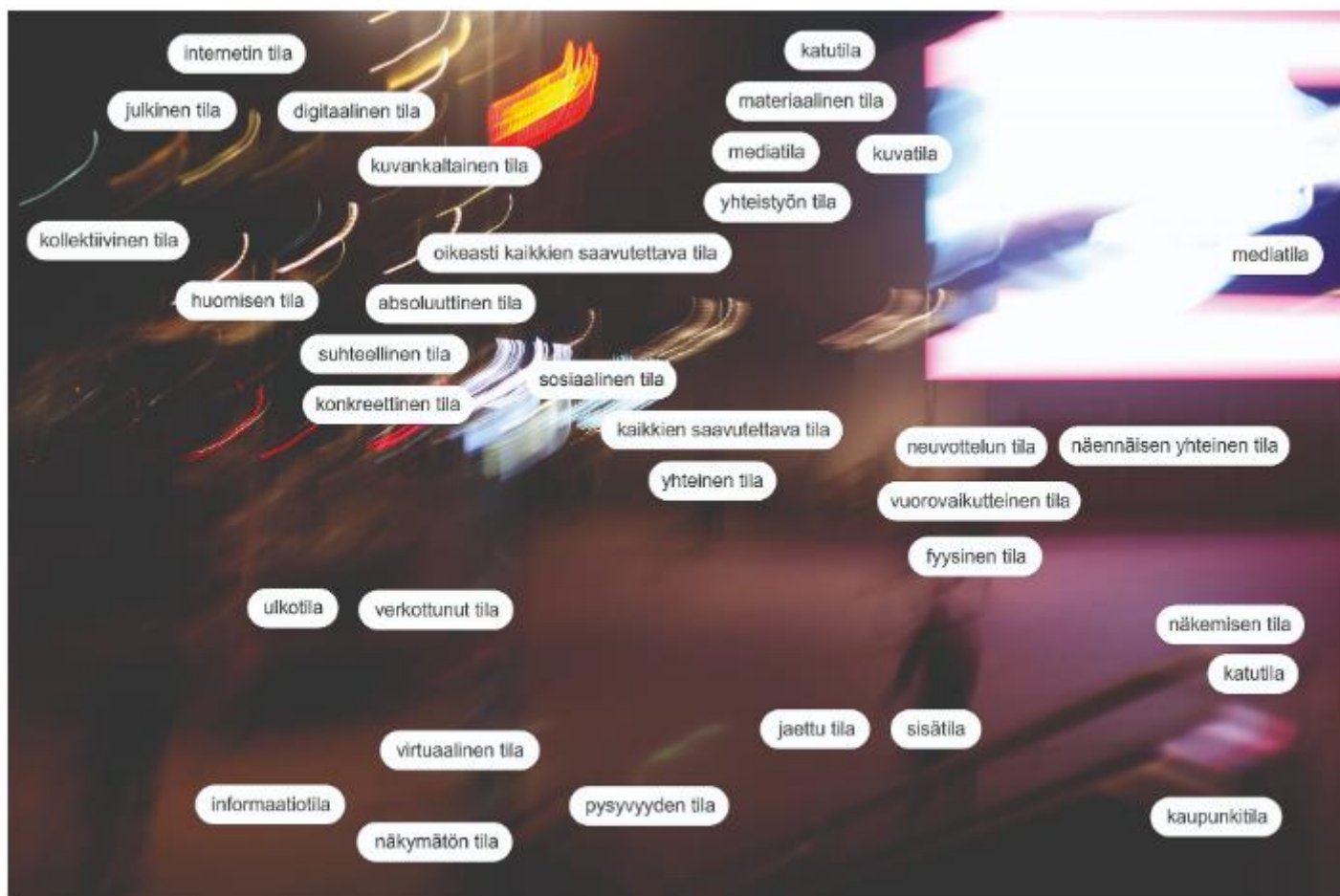
Vuosituhanen vaihteessa olin viidesluokkalainen. Kuten jokainen luokan oppilas, minäkin sain toimia vuorollani järjestäjänä. Tuolloin minun ei tarvinnut mennä välitunnilla pihalle, vaan sain viettää tuntien välisen ajan luokahuoneessa. Liitutaulun pyyhkimisen jälkeen avasin luokan pöytäkoneen, keksin itselleni nimimerkin ja kirjauduin internetin keskustelukanavalle, Kiss FM:n chattiin tai Habbo Hotelliin. Chatissa vaihdoin anonyymisti kuulumisia tuntemattomien ihmisten kanssa. Keskustelukumppani saattoi istua oman koneensa ääressä toisella puolella maapalloa, tai vähintään toisella puolella Suomea. Etäisyydet alkoivat menettää merkitystään tai vähintään muuttaa luonnettaan.

Vuoteen 2007 mennessä langattomat verkkotekniikat, puhelimien käyttöjärjestelmät ja kosketusnäytöt kehittyivät niin pitkälle, että internet alkoi kulkea puhelimen mukana kaikkialle. Ensimmäisen älypuhelimeni ostin kesällä 2011. Ystäväieni tapaan aloin seurata juoksureittejäni GPS-paikantimen avulla, hoitaa raha-asiani pankkisovelluksella ja seurustella Gmailissa, Whatsappissa ja Facebookissa ajasta ja paikasta riippumatta. Vuonna 2014 Kuluttajatutkimuskeskus totesi, että jokaisella suomalaisella on oltava tietoliikenneyhteys ja älypuhelin, jotta hän voi osallistua ihmisarvoiseen sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen toimintaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Älypuhelimien omistamisesta tuli ihmisoikeus.

Viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana digitaalisten laitteiden, verkon ja sosiaalisen median kehitys on vaikuttanut paitsi ihmisten välisiin suhteisiin myös tapaamme ymmärtää ja käyttää kaupunkitilaa. Teknologian kehitys on ajan ja paikan luonnetta muuttaessaan jopa kyseenalaistanut sen, mitä julkisella tilalla tarkoitetaan.

Julkisen tilan määritelmä on tuskin koskaan ollut yksiselitteinen. Tasan 60 vuotta sitten julkaistussa teoksessaan *Vita Activa – Ihmisenä olemisen ehdot* (1958/2017) politiikan teoreetikko ja filosofi Hannah Arendt tarkastelee julkisen tilan, julkisen alueen ja julkisen piirin käsitteitä. Vertaamalla julkista tilaa Antiikin Kreikan kaupunkivaltioon, *polikseen*, Arendt toteaa julkisen tilan olevan jaettua rakennettua ympäristöä, jossa toisilleen tuntemattomat ihmiset kohtaavat, keskustelevat ja järjestäytyvät. Hänen mukaansa julkinen tila on yksityisen kodin ulkopuolella olevaa yhteisen päätöksenteon alaista tilaa, jolle näkökulmien kirjo, erilaisten tarpeiden väliset konfliktit sekä niiden väliset neuvottelut ovat luonteenomaisia. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna internetin alkuaikojen ideaalit olivat monessa mielessä julkisen tilan kaltaisia.

2000-luvun alussa maantieteilijä Doreen Massey määritteli julkisen tilan mahdollisuuksien alueeksi, josta voidaan kiistellä ja joka voidaan aina määritellä uudelleen. Toissa vuonna diplomityötä tehdessäni haastattelin Taideyliopiston Kuvataideakatemia esittämiskäytäntöjen ja tilallisuuden professori Anna-Kaisa Rastenbergeria, joka puolestaan kertoi julkisen tilan olevan ennen kaikkea suhteellista tilaa, jossa tilan julkisuuden aste on sidoksissa aikaan, paikkaan ja tarkastelukulmaan: toinen kokee tilan helpommin omakseen kuin toinen.¹ Aukio saattaa olla päiväsaikaan saavutettavampi kuin yöllä. Absoluuttista julkista tilaa ei ole.

Julkisen tila on yhteistä rakennettua ympäristöä, joka voidaan aina määritellä uudelleen.

Tapamme käyttää kaupunkia muuttuu

Digitaalisuuden kehityksen myötä julkisista tiloista on tullut yhä moninaisempia, käyttöliittymien kautta havainnoitavien informaatio- ja mediatilojen, fyysisten ympäristöjen ja sosiaalisten verkostojen kudelmia. LED-seinät rakentavat kaupunkitilaan huomion kaappaavia animoituja maisemia ja kaupallisten kuvien sarjoja. Operaattoreiden matkaviestintukiasemat, mastot ja harmaat laitekaapit nousevat kaupunkiaukioille. Tietoliikennekaapeleiden rihmastot levittäytyvät maan alle. Datakeskukset hakeutuvat entisiin tehdashalleihin. Lisättyä todellisuutta hyödyntävä Pokémon Go -peli käyttää koko maailman kaupunkitilaa pelialustanaan.

Emme kohtaa vastaantulijaa kadulla, kun keskitymme selaamaan Instagram-päivityksiä puhelimella. Luulemme itse valitsevamme näytöllä näkyvät tekstit, kuvat ja ihmiset koko maailman digitaalisesta uutistarjonnasta, vaikka todellisuudessa algoritmit kohdentavat meille sisältöjä käyttäjäprofiilimme, aikaisemman selailu- ja hakuhistorian, pelkojemme ja halujemme perusteella. Olemme jokainen omassa digitaalisessa maailmassamme, vaikka olisimme fyysisesti samassa tilassa muiden kaupunkilaisten kanssa.

Tiedonkäsittelytapamme on muuttunut. Informaatioteknologiaa tutkinut teoreetikko ja aktivisti Tiziana Terranova onkin todennut, että viestintäteknologiat eivät vain yhdistä etäisiä paikkoja toisiinsa, vaan myös vaikuttavat nopeuteen, jolla tuotteet, ideat, eläimet ja ihmiset kohtaavat ja muuttavat toisiaan. Julkisille tiloille ominainen hidus muutos ja yli sukupolvien ulottuva merkityksellisten asioiden, tapojen ja rakennusten suojeleminen näyttää helposti kankeana maailmassa, jossa jatkuvasta päivitettävyydestä on tullut normaalia.

Suunnistamme kaupungissa yhä useammin paikkatietoon pohjautuvien, sähköisten karttapalveluiden avulla. Google näyttää meille nopeimman reitin kotoa töihin. Jos vielä 10 vuotta sitten suunnistimme kaupungissa kirkon tornien ja muiden maisemasta erottuvien rakennusten avulla, nyt monikansallinen suuryritys ohjaa kulkuamme. Navigoitumisen muutokset kuvastavat tilankäytön muuttuneita valtasuhteita. Valtaa on siirtynyt kaupunkien päättäjiltä ja korkeiden rakennusten hallinnoitsijoilta digitaalista tietomassaa jäsenteleville teknologiamonoliitteille ja tietoa meille mallintaville käyttöliittymille. Karttapalvelua käyttämällä annamme tietoa itsestämme, tavoistamme ja kulutustottumuksistamme kartan hallinnoitsijalle. Liikkuessamme kartan ehdottamien reittien mukaisesti vahvistamme monoliittien piirtämää abstrahoitua kuvaa kaupungista.

Teknologian kehitys vaikuttaa fyysiseen kaupunkitilaan, ja samanaikaisesti verkon monimediaiset, ajasta ja paikasta riippumattomat sekä jatkuvasti päivittyvät toimintaympäristöt ottavat hoitaakseen julkisen tilan tehtäviä. Yhä useammin nettialustat, chatit, botit ja sosiaalisen median sovellukset toimivat myös yhteiskunnallisten neuvotteluiden, julkisten palveluiden ja yhteisen päätöksenteon paikkoina. Näin tehdessään teknologian kehitys paitsi luo uusia palveluja, avaa ovia ja yhdistää aukioita, myös rakentaa muureja ihmisten ja yhteisöjen välille sekoittaessaan julkisen tilan tasa-arvoisuuden ja saavutettavuuden lainalaisuuksia. Verkon informaatioympäristöjen kokeminen on riippuvaista laitteesta, verkkoyhteyden kantoalueesta ja käyttäjän tietoteknisistä taidoista. Ihmiset, joilla ei ole varaa tai mahdollisuuksia hankkia tarvittavia laitteita tai taitoja niiden käyttämiseen, ovat vaarassa syrjäytyä julkisesta tilasta.

Uudelleen viritettyjä tutkimustapoja

Viidesluokkalaiselle chattailijalle internet merkitsi jännitystä ja vapautta. Saatoin hetkeksi verhoutua anonyymiteetin varjoon ja rakentaa itselleni miltei fiktiivisen identiteetin. Saatoin kohdata. Saatoin etsiä tietoa. Vaikka nettiin liittyi valtavasti unelmia ja mahdollisuuksia, se oli melko merkityksetön osa elämää. Tänä päivänä olemme yhä useammin tunnistettuja toimijoita myös internetissä. Inhimillisten toimijoiden lisäksi verkkoa käyttää liuta epäinhimillisiä toimijoita; kodinkoneita, sensoreita, roskapostia lähettäviä botteja, verkkoa haravoivia hakurobotteja ja haittaohjelmia. Julkisista tiloista on tullut arjen läpäiseviä informaatio- ja mediatilojen sekä fyysisten ympäristöjen yhdistelmiä, joiden logiikkaa eivät juurikaan ymmärrä kaupunkilaiset vaan ainoastaan teknologian kehittäjät ja tekoäly itse.

Jos haluamme vaikuttaa julkisen tilan tulevaisuuteen, pitää meidän virittää tutkimustapoja uudelleen. Meidän tulee avata avoimia ja moninaisia keskusteluja, joissa kaupunkisuunnittelijoiden, koodareiden, teknologian tutkijoiden ja politiikan teoreetikoiden näkökulmia voidaan vertailla. Niiden pohjalta voimme rakentaa erilaisia kysymyksiä, käsityksiä ja vaihtoehtoisia tulevaisuuskuvia. Mitä moninaisemmin ymmärrämme julkista tilaa ja teknologian kehitykseen liittyviä poliittisia kysymyksiä, sitä todennäköisemmin pystymme luomaan ajatusmalleja ja metodeja, jotka vastaavat tämän päivän haasteisiin, eivätkä ole vain kömpelöitä kehitelmiä Arendtin aikaisista ajatuksista. ↵

Teksti pohjautuu kirjoittajan 2017 valmistuneeseen diplomityöhön.